

SARIKEÇİLİLER SONSUZ GÖÇ

Yazı: Güven Eken
Fotoğraflar: Mahmut Koyas

Türkiye'nin son göçebeleri Sarıkeçililer. Baharla birlikte dirilir, kışın dururlar. Dağlar, yaylalar, birbirine suyla bağlanan topraklar onların yurdudur. O yurttaki keçiler otlatma için dua eder, otlatma yağmur için; göçebeysen hepsi için... Dünyanın hali onları yerleşmeye zorlasa da bir nehir gibi akmaya, göçebeliği sonsuza dek sürdürmeye kararlılar. Magma, her yıl nisan ayında Mersin'in Aydincik ilçesinden yollara düşen, Toroslar'ı aşarak Konya yaylalarında konaklayan Sarıkeçililerin sonsuz göçünü izledi.

Sarıkeçililer Anadolu'da tam göçebeliği sürdüren son topluluk. Kış Mersin, Aydincik'teki kış obasında geçiriyorlar. Yayla yollarında düşüklerinde yerleşik dünyadan tamamen kopuyorlar. Radyo, ayak uydurmak istemedikleri dünyadan haberler taşıyor onlara ama asıl olarak bir türkü kaynağı. Hasta olduğu için sürülerini gütmeye gidemeyen Musa, radyoyu başucundan ayırmıyor.

İçimde bir göçebe var

Sankeçiller iki ay süren zorlu yolculuktan sonra Konya - Hadim'deki Ağaçı Yaylası'na ulaştı. Burada konaklayacak, keçileri besleyip sütünü sağıacaklar. Sankeçiller, yük taşımak için deve ve at dışında sadece keçi besler. Keçinin sütünden, etinden yararlanır, kıldan çadır yaparlar. Ancak keçi sadece temel geçim kaynağı değil, onlar için diğer tüm hayvanlardan farklı bir ahbab; hayatlarına anlam kazandıran varlıktır.

Keçiler ve Hasan

o gün çok yürümüştü.
Ermemek'in sırtlarından
yukarılara, yaylaya göçerken
güneş sürünün peşini
hiç bırakmamıştı.
Hasan akşama doğru
yurda ulaştı.
Fakat o akşam,
her zaman yaptığı gibi
keçilerin
yurt düzenini sağlayamadı.
Henüz kurulan çadırın
içine vardı ve oracıkta yığıldı.
Anası Fatma Kadın,
elini Hasan'ın alnına götürdü.
"Sıcak çarpmış seni" dedi;
"şimdi uzan, kalkma,
sabah ben uyandırana kadar."

Tam göçebeliği sürdüren Sarıkeçillerin sayısı giderek azalıyor. Bu yıl 160 hane göç yolculuğuna çıktı. Çocuklarını okutmak isteyen aileler büyük zorluklar yaşıyor ve bazıları yerleşik hayata geçmek zorunda kalıyor. Mersin'in Gülnar ilçesindeki yaylakta küçük Ayşe, hem bir oğlak besliyor hem de yaz tatili ödevlerini hazırlıyor. Annesi ölen oğlaklar genellikle çocukların gözetimine bırakılıyor ve çocuklar oğlak büyüyene kadar onunla ilgileniyor, besliyor. Büyüdüğü vakit, oğlak, kendisine bakan çocuğun keçisi oluyor.

Mersin'in Mut İlçesindeki
Kurtsuyu yakınlarında konaklayan
bir Sankeçili ailesi. Günlük
yıpratıcı ve yorucu koşurmacanın
ardından çadırda kısa dinlenme,
çocuklarla ilgilenme anı.
Yörüklerde çocuklara genellikle
çocuk gibi değil, yetişkin birey
gibi davranılır. Daha okul yaşına
gelmeden keçi gütmeye başlayan
çocuklar kendi kararlarını verir,
yapacağı işi bilir.

FATMA KADIN, sabah herkesten evvel kalktı. Yanına keskin bir bıçak aldı. Sürüdeki köpeklerden birini peşine taktı, gerisin geriye, vadinin içlerine doğru yürüdü. Elindeki değneği kâh savurarak, kâh yere dokunarak sessizce piynar çalılarının arasında kayboldu. Kuş olup Fatma Kadın'ın üzerinde uçsaydınız, onun yürümediğini, su olup aktığını düşünebilirdiniz. Henüz tanyeri ağarırken Göksu'ya kavuşan derelerden birinin kıyısına vardı. Sudaki gölgeleri izleyerek derenin narpuzlarla (yaban naneleri) kaplı bir yamacını buldu. Hasan'ın yola çıkmadan Aydıncık'ta bilettiği bıçağı cepkeninden çıkardı. Narpuzların yanına yanaştı. Eğildi. Bir eliyle bıçağı, ötekiyle narpuz tutamını tutuyordu. Narpuzların dibine hafifçe dokunarak tutamları kesti. Onları önce demet, sonra deste, sonra da büyük bir öbek etti. Sırtına yükledi. Köpeği Karaburun'a baktı, gözleriyle vadinin üstünü işaret etti. Fatma ve Karaburun yamaçtan yukarı akarak yurdun yolunu tuttu. Tan, ağarmak üzereydi.

Fatma Kadın yurda varır varmaz ortanca gelinini uyandırdı. Sultan, Fatma'nın keçilerle en iyi geçinen geliniydi. Gözü, eli ve gönlü şifacılığa yatkındı. Fatma Kadın narpuzların olduğu yeri gösterdi ve "desteleri çözöver" dedi. O esnada yurdun köşesinde katlı duran keçelerden birini çekti. Ardından kalın bir battaniye ve yorgan çıkardı. Kalın keçeyi düzgünce yaydı. Sultan'ın deste deste getirdiği narpuzları keçenin üzerine sererken "ayran ediver" dedi. Fatma, iç içe geçirdiği narpuzlar-

dan âdeta bir döşek ördü. Sultan'ın getirdiği ayrınarpuzların üzerinde gezdirdi. Sonra "Hasan'a ünle" dedi. Sultan'ı işiten Hasan uzandığı döşekten zorla doğruldu. Anasının yanına geldi. Daha önce de başına geldiği için ne yapacağını biliyordu. Belden üstü çıplak olacak şekilde üzerindeki tüm ağır giysileri çıkardı. Sessizce narpuzların üzerine uzandı. Fatma Kadın "narpuzun feri kaçmadan iyice yaslan dedi". Sultan o sırada dışarıdaki tüm narpuz saplarını yurdun içine yığıştı. Fatma Kadın, ne kadar narpuz varsa hepsini Hasan'ın üzerine örttü. Hasan, sadece gözleri, ağzı ve burnu dışarıda kalacak şekilde mis kokulu naneler arasında gözlerini yumdu. Fatma Kadın ayrınarın geri kalanını narpuzdan yorganın üzerine serpti. Tüm narpuzlar arada kalacak şekilde Hasan'ın üzerine battaniye ve yorganı serdi. Sultan, hasta uyandıktan sonra içsin diye bol şekerli su hazırladı.

Fatma Kadın, yurdun içinde yarı uykuda olan herkesin duyacağı bir sesle "Yörük'e bugün göç yok" dedi. Çocuklar ılık yorganlarına sarıldı, büyükler günlük işleri düzmek için yavaş yavaş doğruldu. Güneşin ilk huzmeleri kara çadırın deliklerinden ince bir ip gibi geçiyor, bir eliyle sinekleri kovalayan koca Yörük'ün yüzüne vuruyordu. Kısa sürede herkes uyandı, çadır bambaşka bir mekâna dönüştü. Fatma Kadın yurdun içindeki ateşi kuru odunla besliyordu. Çay hazırdı. Yufka ekme ve peynirle yapılan kahvaltı sona ermek üzereyken köşede uzanan Hasan'ın sesi duyuldu: "Ana, iyiyim ben."

Gülner'da göç yolunda hızlıca sakal tıraşı olan Hayalet İbrahim, lakabını hayalet kadar hızlı olmasından almış. Diğer Yörük aileler, Hayalet'in ardından onun konakladığı yere ulaştığında Hayalet yeni yurda konmuş oluyor.

Keçiler son derece hareketli hayvanlar. Sağarken onları zapt etmek zor. Konya - Hadim'deki yaylada sağım işlemi iki kişiyle yapılıyor. Biri sağarken diğeri keçiyi sakalından kavrayıp hareketsiz kılarak yardım ediyor.

YAĞMURDA YÜZEN BALIK

Göçebe için "insanın nehir hali" de denebilir. Bu nedenle göçebeye dağlar, vadiler, nehirler ve ovalar yerleşik bir insana ifade ettiğinden çok daha fazlasını anlatır. Çünkü göçebe, yalnızca parçaları, akan suyu, dağdaki ağacı veya denizdeki midyeyi görmez. Doğadaki parçaları birbirine bağlayan o görünmez teyle dokunur. Hatta onun üzerinde yürür. Yaşar. Yaylada yağın yağmurunu izlerken onu bir su zerresi olarak değil, denizdeki balığın rızık, nehrin gövdesi ve tüm yediklerinin kaynağı olarak görür. Zihninde yağmurda yüzen balık canlanır. Kısa süre aileyle birlikte göçtüğüm Sarıkeçili Cemal Candan bir gün şöyle demişti: "Hayvanlar da insan gibi dua eder. Keçiler otlar için dua etmezse şu dağlarda tek ot bitmez. Otlar yağmur için dua etmezse gökten bir damla su düşmez."

Göçebe kültürünün içinde ne varsa bu birleştirici zihin yapısının sonucu olmalı. Ağacı kökleriyle, geleceği geçmişle, derdi dermanıyla görebilen bu göz, Yörüklerle yaşamak için neye ihtiyacı varsa onu verir. Göçebe, beklenmedik bir hadiseyle karşılaştığında o anın içinde derinlere doğru yola çıkar. Doğa ona ne veriyorsa izler ve dağılmış bir çadırı birleştirir gibi gördüğü ipuçlarını buluşturur. Kuşaktan kuşağa aktarılan ve kendisinin de taşıdığı anlatılar sayesinde bizim sıradan gördüğümüz yapıyı kendi elleriyle ve kolayca iksire dönüştürür. Fatma Kadın'ın şifacılığı tam da bu nedenle sabit reçetelere veya yazının kısıtlı dünyasına sıkıştırılmayacak kadar derindir. Bu derinliğin kimi zaman batıl olarak tanımlanması, Yörüklerin bilgisinin

yetersiz olduğu anlamına gelmez. Kim bilir? Belki de yerleşik bilimin kodları Fatma Kadın'ın derinliğini görebilmek için henüz yeterli değildir.

MÜLKSÜZ TOPLUM

Anadolu Yörükleri bir toprak parçasını mülk edinmenin insanı oyalayan ve yaşamın aslından uzaklaştıran bir davranış olduğunu çok açık olarak ifade eder: "Ekin ekme eğlenirsin / Bağ dikme bağlanırsın / Sür sürüyü, çek davarı / Günden güne beğenirsin". Göçebeliğin her şeye rağmen bugün de devam etmesinin temel nedeni, yaygın kanının aksine ekonomik yetersizlikler değil, bu kültürün mülkiyete ve yazıya uzak duran kararlı felsefesidir. Göçebe ruha göre bu dünyada edinilmesi gereken tek değer, mülksüzlüktür.

Bununla birlikte, göçebenin mülkiyete bağlanmaması onun mekân algısının dar olduğu anlamına gelmez. Göçerin mekânı çoğu zaman içinde hareket edilen dağın bütününe karşılık gelir. Dağ ve onun içinde birbirine suyla bağlanmış her karış toprak, göçerin mekânıdır. Dağ yoksa göçebe de yoktur. Nasıl ki su, dağlardan denize akabilmek için bir yatak, nehir oluşturur; göçebe de aynı mantığı ve yolu izler. Kendi derelerini ve nehirlerini oluştur. Ayakları, gözleri ve sezgileriyle aynı anda dağın her yerindedir. Bu nedenle göçebe mekânının yüzölçümü, fiziksel olarak bulunduğu yerden çok daha geniştir.

Göçebenin zihnindeki zaman ve mekân önce birbirini sadeleştirir ve ardından tekleşir. Ortada bir tek "an" kalır. Her bir

saniyenin içine doğru derinleşen bir an. Böylesine derinleşmiş bir an duygusunun ağırlığı, şüphesiz ki yalnızca hareket ederek yani göçerek taşınabilir. Göçebe, sınırları konmamış bir coğrafyanın ve başı sonu işaretlenmemiş bir çağın içinde, dağlardan denize doğru zamanlar ve mekânlar arasında savrulur.

Anadolu Yörükleri yaşamın seyrini şöyle özetler: "Ömür biter yol bitmez". Bu söz, göçebedeki ölümsüzlük hissini en yalın ifadesidir. Göçebe bu nedenle ölümleri için de mülk edinmez ve mezarlıklar oluşturmaz. Onları Hakk'a yürüdükleri yerde toprağa verir. Zaten yaşama böyle baktığınızda ölüm de göçün devamı, yalnızca bir başka halidir.

DOĞAYA SÖZÜM VAR

Nasıl ki mülkiyet göçebe için pek bir şey ifade etmiyorsa yazı da göçebe kültürde kendine yer edinememiştir. Zamana ve mekâna dair tecrübelerin tümü, oba oba, yurt yurt yayılan anlatıların içinde saklıdır. Göçebe için anlatılar ve doğanın kendisi, kitap ve kütüphanelerin yerine geçer. Yaşam tıpkı insan gibi canlı olan anlatılardan öğrenilir.

"Yörüklerin üç tabakalı mekân anlayışında görünen mekân, sosyal ilişki ağlarıdır. Deneyimlenen, eyleme dayalı mekân (ikinci mekân), kurulan karşılıklı ilişkilerin içeriği hakkında bilgi sunar. Anlatılan mekânsa (üçüncü mekân) Yörüklerin konumları, ilişki kurdukları insanlar ve ilişki ağları konusundaki duygu ve düşünceleri, çadır dışı yaşamla kurdukları bağa iliş-

1 Fatma ilkokuldan sonra okumak istememiş ama asıl sebep okulu sevmemesi değil, şehirde kalmak zorunda olması. Çadırdaki yaşamaya alışkın Yörükler için evde, hele de apartman dairesinde yaşamak çok zor. Dört duvar arasında kalmak, yatakta uyumak; daha önce başkasının kullandığı tuvaleti kullanacak olmak bile büyük mesele.

2 Yörüklerde develer yük hayvanı olarak kullanılır. Yetişkinler deveye binmez ancak küçük çocuklar, yüzlerce kilometrelik zorlu dağ yollarını develere binerek aşar.

3 Konya - Hadim'deki yaylada keçi güderken yağmura yakalanan Musa birkaç gündür hasta. Elindeki ilaçlarla iyileşmeye çalışırken köyden şans eseri denk gelen sağlıkçı Hacı Emmi Musa'nın iğnesini yapıyor.

4 Göçebe çocukların oyunu da farklı. Mersin, Gülnar'daki yaylada küçük Musa Yörük oyunu oynuyor. Bulduğu bez parçalarından oyuncak çadırını kuruyor.

- 1 Ekili alanlarla sınırlanan coğrafya, göçebelerin yürüyüşünü kısıtlıyor. Bazı noktalarda tehlikeli olmasına rağmen sürüyle birlikte karayolunu kullanmak zorundalar. Çok sayıda hayvan kaybına neden olan trafik kazaları yaşanıyor. Hayalet İbrahim ve ailesi Mut yolunda, sürücülerin dikkatini çekmek için en önde bayrak sallıyor.
- 2 Göçebe için göç bir noktadan diğerine ulaşmak değil; konak denilen noktalar arasındaki döngüdür. Çoğu noktalar sadece bir gecelik konaklama içindir. Uzun konaklama alanları yaylalardır.

kin ifadeleri içerir". Sarıkeçili Yörükleri hakkında araştırmalar yürüten antropolog Ayşe Hilal Horzumlu, Yörüklerdeki zamanla içi içe geçmiş mekân algısının temelinde anlatıların olduğunu ifade ediyor.

Yörük, sınırları, tarihi ve kaynağı değişmeyen "ölü" bilgi kaynaklarına yönelmek yerine, canlı anlatılara ve doğaya bakar. Bu nedenle onun zihni sıra dışı bir esneme yetisine sahiptir. Doğa, Yörük'ün tek kütüphanesidir. Bulutlar, nehirler, hayvanlarsa bu kütüphanenin bilgi yüklü kitapları.

"Dili söylemedik hayvanlar çok bilgili, Allah tarafından malumatlı canlılardır. Onları koruyup gözetken kollayan erenler, evliyalar vardır. Hayvanlara insanlar tecrübe etsin, bilsin diye bu bilgiler verilir. Hayvanlar bildirse de biz insanlar ne olduğunun farkına varamıyoruz". Sarıkeçili Cemal, doğadaki hayvanları açık bir dille insanın üzerine koyuyor ve anlaşılması gereken bir kaynak olarak tanımlıyor. Cemal'in bu düşüncesi günlük göçer yaşamda da karşılığını bulmuştur. Bu nedenle hayvanların işaret ettiği doğa olaylarıyla ilgili sayısız anlatı bulunmaktadır. Ayşe Hilal Horzumlu bunların bazılarını şöyle özetliyor: "Keklikler akşam saatlerinde öttüklerinde ertesi gün havanın soğuk ve yağışlı olacağı anlamına gelir. Çakalların ulması kışa yorulur. Diğer göstergelere köstebeklerin toprakta bıraktığı izdir. Köstebekler geçtikleri yerlerde toprağı dürterek, iterek yüzeyde iz bırakır. Bu izler düz şerit halinde ilerlerse kışın az olacağına, karışık haldeyse kışın sert geçeceğine hükmedilir. Karıncalar yuvalarını halka biçiminde yaparsa çok şiddetli kar yağacağı düşünülür."

Doğa, göçebe insana yerleşğin duyamayacağı sözler anlatır. Bu sözler kimi zaman ses, başka zaman renk veya koku ve hatta sessizlik şeklinde duyulabilir. Her göçebenin de doğaya karşı verdiği söz vardır. Zamanı ve mekânı bölmeden, yalnızca yaşaması anlar arasında savrulmak.

KEÇİ DİLİ

O sabah Gülnar, Ermenek yolunda bir yamaçta uyanmıştı. Bir taşın üzerine oturmuş, göçe hazırlanan obayı izliyordum. Keçiler ve insanların sesleri birbirine geçmişti. İşittiğim seslere uzakta duran biri; "bir kadınlar, bir çobanlar bağıryor; bir de keçiler" diyebilirdi. Fakat yaşanan şey rasgele sesler çıkarmaktan çok daha fazlası, birbirine doğru akıp giden bir muhabbetti. İnsan ve diğer canlılar arasında bir muhabbet olabileceğini o sabah Sarıkeçililerden öğrendim.

"Keçinin temizliği var ya, insanlarda yok, gerçekten yok. Benim burnum koku almaz, burnumla ben bir şey bilmem. Sen

oradan batırsan da versen içerim, ne bileyim ben. Ona versem bilir, içmez. Taşlarda yatacak, temiz yayılım yiyecek, elin içtiği, sığırların koyunların değdiği yerden, bulanık göletlerden kokar yerden suyu içmez." Sarıkeçili Yörüklerinin kendilerini keçi ismiyle tanımlamaları bir tesadüf değil; keçi onlar için diğer tüm hayvanlardan farklı bir ahabap. Yörük Cemal Candan, keçinin temizliğinden bu şekilde bahsederken aslında biraz da kendi kültürünün kodlarını çözümlüyor.

Yörüklerle birlikte göçtüğüm kısa sürede onların keçilere sarılarak uyduklarını gördüm. Bir keçinin hastalanmasıyla aile fertlerinden birinin sağlığının bozulması arasında hiç fark yoktu. Sarıkeçili, keçiyle birlikte bir aileydi. Hayvanlar mal olmanın çok ötesinde, birer yoldaştı. Her birinin tek tek isim ve hayat hikâyeleri vardı. O dağda benden başka herkes keçilerin seslerinden, bakış ve edalarından ne istediklerini, ne düşündüklerini anlıyordu. Göçebenin yaşamı, dağlar ve diğer canlı-

larla et ve tırnak misali birbirine geçmişti.

Sarıkeçililerle biraz vakit geçirdiğinizde keçinin koyundan ve sığırdan farklarıyla ilgili pek çok şey öğrenirsiniz. Koyun ve sığır, olumsuz yönleriyle anlatılırken keçi, temiz, kanaatkâr ve zeki bir canlı olarak konumlandırılır: "Sarıkeçilinin özü keçidir. Yörük de keçi de eğlenmeyi sevmez. Dik yokuş, aşılacak bel ver koşalım. Amma bize düzden yürü deme hocam. Ölü gideriz maazallah. Koyun muyuz biz? Keçi nerde, biz orda. Biz bu dağın adamıyız." Sarıkeçili çoban arkadaşım Musa, keçi ve hayatla ilgili sürüp giden derslerine bu cümlelerle başlamıştı. Hayatla ilgili o ana kadar öğrendiklerimi tersyüz eden bu cümleler, her gün daha da derin bir anlama doğru uzanıyor şimdi...

Toros Dağları keçinin evcilleştirildiği yerlerden biridir ve bu nedenle bölgenin sarp ve zor koşullarına en iyi keçiler uyum sağlamıştır. Koyunların bu dağlık arazide ve göçün zahmetli seyri esnasında sağlıklı yaşaması zaten pek mümkün değildir.

devran dönsün göçebeler yürüsün

☺ Göçebe yaşamı doğayla sınırlanmış yaşamdır. Bu yaşamın direği de kadındır. Çok büyük bir çaba ve emek gerektiren göç hazırlığından yaylada çadırların kurulmasına, günlük işlerden keçilerin güdülmesine ve sağılmasına her işte onlar vardır. Konya, Seydişehir'deki yaylaklarında yakacak için odun toplayan Fadime Yenge, her Sarıkeçili kadını gibi zorluklardan yakınsa da göçebe yaşamdan kopmayı hiç istemiyor.

1

İşte bu nedenle Torosların kıl keçileri bugün pek çok yerde ataları yaban keçisinin yerini doldurur. Yaban akrabalarıysa dağın en sarp yerlerinde yaşamaya ve göçer yaşamın coğrafyasına ortaklık etmeye devam etmektedir.

Sarıkeçili Yörüklerine yol boyunca ikinci bir hayvan daha eşlik eder: Deve. Artık tüm Sarıkeçili ailelerinde olmasa da göç sırasında yük deveye taşınır ve onun yaşamın bereketi olduğu kabul edilir. Ne var ki bugün pek çok göçer aile develerini satarak traktörle göç ediyor: "Sahip olduğu özellikler deveyi Yörükler için vazgeçilmez kılar. Her ne kadar develerden vazgeçmek zorunda kalmış olsalar bile bu durum Yörükler arasında travma yaratmış gibidir. Deveden bahsederken çoğu bir iç çekip uzaklarda bıraktıkları dostlarının hikâyelerini anlatmaya başlar bir bir." Ayşe Hilal Horzumlu deve ve Yörük arasında anlatılar üzerinden devam eden sonsuz ilişkiyi böyle tasvir ediyor.

HEREDOT'UN YÖRÜKLERİ

Dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın, nasıl hareket ederse etsin, göçebe her an baharın peşindedir. Özü bahar olan anlar arasında savrulur. Bahar, göçebenin yoldaşı hayvanların en temel ihtiyacının yani taze otların zamanıdır. Kışlaktan yaylaya doğru yola çıktığı gün, yolu üzerindeki taze otlar da boy vermeye başlar. Davar göçer, çadır sökülür. Buradaki otlar birkaç hafta içinde

2

1 Mersin'de konaklayan Mehmet yeni evli; koyu Beşiktaşlı olduğu için Kartal lakabıyla anılıyor.

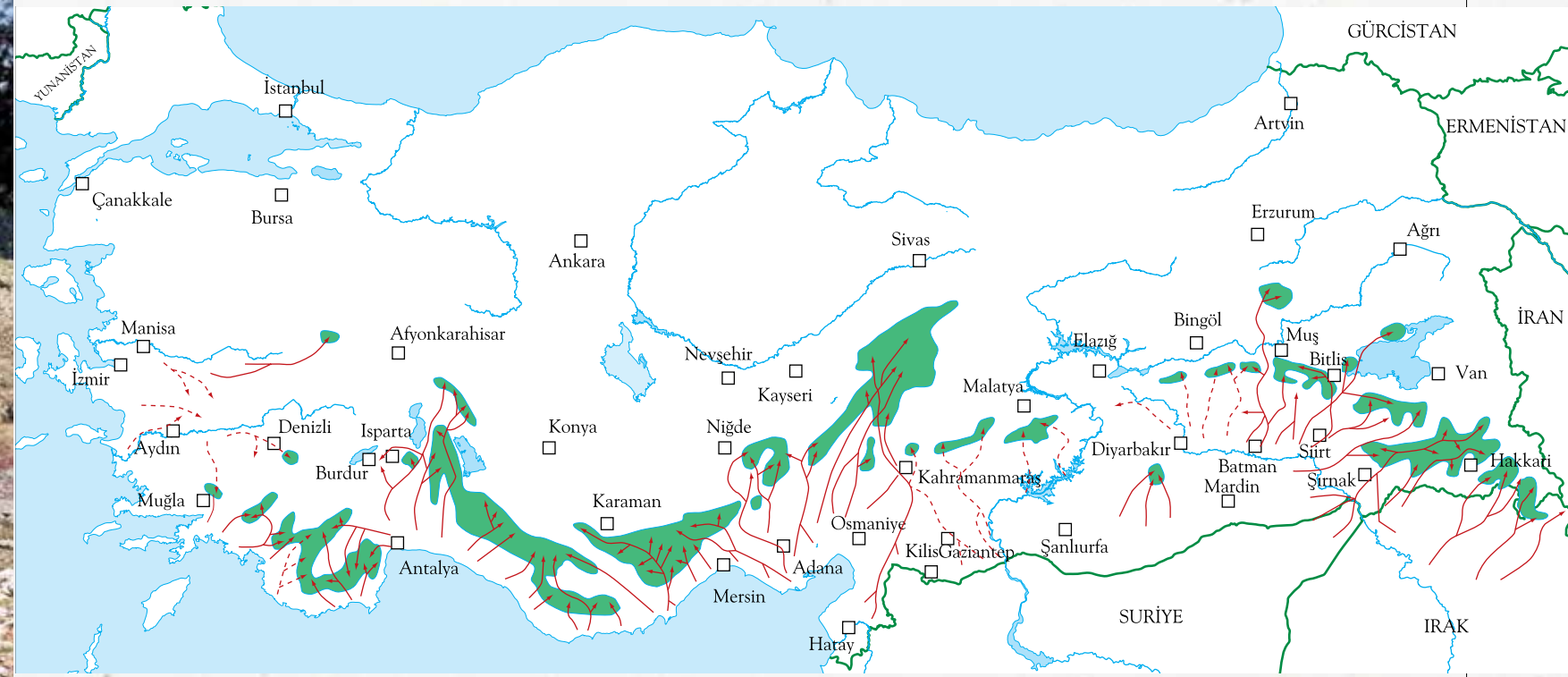
2 Sarıkeçili çocukları, büyüdükçe gelecek kaygısını daha çok hissediyor. Okuyup yerleşik hayata geçmekle göçebeliği sürdürmek arasında tercih yapma şansları bile olmayabilir. Oysa Sarıkeçililer, binlerce yıl süren bir kültürün son temsilcileri ve bu kültürün yaşatılması için desteğe ihtiyaçları var. Göç sırasında Gülnar'da konaklayan bir Yağal ailesinin kızları Emine ve Ayşe ateş başında dinleniyor. Ayşe okula gidiyor, Emine ise hiç okumamış.

sararır. Fakat Yörük buradan çoktan gitmiş, gittiği yerde baharı yeniden yakalamıştır. Böyle böyle Yörük baharın ömrünü uzatır. Rızkiyla kavuşur. Günler geçer, yer değişir, fakat an değişmez. Kendi içinde derinleşir durur. Yıl biter, bahar bitmez.

Baharın aşağıdan yukarılara doğru tırmandığı dağlar, bu nedenle tüm çağlar boyunca göçebe toplumlara da ev sahipliği yapmıştır. Yalnızca Toroslar değil, Anadolu'nun hemen tüm dağlık alanları, geniş Akdeniz Havzası, Ortadoğu ve Orta Asya'nın önemli kısmı göçer coğrafyalardır. Göçebeliğin Neolitik dönemden de eski, avlayıcı toplayıcı yerleşik toplumlara paralel olarak gelişen bir başka kültürel yazılım olduğunu ifade eden kaynaklar bulunmaktadır.

Göçebe yaşamın Anadolu'daki geçmişi Türklerin yerleşmesinden çok daha eskiye dayanmaktadır. "Burada insanın başka bir yaşam biçimine tanıklık ediyorum, bildiklerimiz arasındaki en akıllı yaşam biçimi. Ne şehirleri, ne de duvarları var. Fakat evlerini yanlarında taşıyorlar. Tarlaları yok. Fakat hayvanlarıyla birlikte yaşıyorlar." Herodot, milattan önce 630 yılında Bodrum civarında kışlayan Yörükleri böyle anlatıyor. Çiçero da milat öncesi ellili yıllarda Toroslarda kış ve yaz arasında hareket eden göçebe toplulukları tarif ediyor. Anadolu'da keçilerle birlikte yapılan göç, hiç şüphesiz binlerce yıldır kesintisiz olarak devam ediyor.

Alman Araştırmacı Albert Kunze, bugün Toroslarda son izlerine rastlanan göçer toplulukların, kadim göçebe kültürüyle

GÖÇEBE TOPRAKLAR
Tübingen Üniversitesi tarafından 1994 yılında yayımlanan bir araştırma, Türkiye'de tam ve yarı göçebeliliği sürdüren toplulukların yaşam alanlarını bu şekilde gösteriyor.

11. yüzyılda Anadolu'ya yerleşen Türk kavimlerinin kültürel karışımı sonucunda ortaya çıkmış olabileceğini ifade ediyor. Tarihsel gelişimi ne olursa olsun, yakın zamana kadar Anadolu'da farklı göçebe topluluklar ardışık şekilde yaşıyordu. Karadeniz'de Laz ve Gürcü göçerler, Batı Anadolu ve Orta Toroslarda Türkler, Türkmenler, Tahtacılar, Doğu Toroslarda ağırlıklı olarak Kürtler, Orta Anadolu'da Türk, Türkmen ve Tatar göçerleri Anadolu'nun ana göçebe toplulukları arasında yer alıyordu. Osmanlı'nın son dönemlerinde yürütülen zorunlu iskân politikası ve bunun cumhuriyet döneminde de dolaylı yollarla sürdürülmesi sonucunda Anadolu'daki göçebe topluluk sayısı parmakla sayılacak kadar azaldı. Bugün Anadolu'daki en kalabalık göçer topluluğunu Güneydoğu Torosların Koçerleri, Kürt göçerler oluşturuyor. Orta Toroslardaki Sarıkeçililerin sayısıysa birkaç yüze kadar çekilmiş durumda.

Anadolu göçebelerinin zorunlu iskânı etnik açıdan olmasa da kültürel kırım anlamına geliyor. Yazık ki sayıları çok azalmasına karşın göçerler bugün de yerleşik düzenin ağır baskısı altında. Özellikle Toroslarda keçilerin ormana girmesine yönelik yasaklar, bu coğrafyanın öz belleğini taşıyan bir topluluğu, Anadolu Yörüklerini tümüyle yok etme nok-

tasına getirdi. Yakın zaman önce yapılan yasal düzenlemeyle baskılar nispeten hafifledi.

ÇADIR VE ÇOBAN

Göçebe kendini yoldaşının tüyüyle, keçi kılıyla örter. Kıl çadır yani yurt onun için yalnızca ev değil, aynı zamanda keçilerle arasındaki bağı hiç kopmayan bir mührüdür. Çadırdaki akşam yemeğine oturduğumuzda yurdun şeklinin sürekli değiştiğini fark etmişim. Sanki sihirli bir el, rüzgârın yönüne göre çadırın bir yanını açıp öteki tarafını kapatıyor, yer ve gökle tek vücut olmamızı sağlıyordu. Sarıkeçili Yörükleri kendilerini hiçbir zaman tek duyunun güdüsüne hapsedmiyor, beş duyularını ve sezgilerini aynı anda işletiyordu. Tat alırken tenindeki rüzgârı hissedebiliyor, konuşurken koku alabiliyor ve en ince sesleri bile işitebiliyordu. Yurt, her şeyden çok bu çok duyulu yaşam için tasarlanmış evdi. Yörüklerin, buldukları coğrafyadan yalıtılmış mekânlarda yaşayamamaları, iskân projelerinin çoğunlukla başarısız olması, aslında belki de bundandı.

İnsanın aslında bir yatağa ihtiyacı olmadığını, tüm yeryüzünün hepimizin çok kişilik yatağı olduğunu da yine Musa'dan öğrendim. Çoban olmanın anlamı, Musa'ya göre

Sarıkeçililerin develeri giderek azalıyor. Pek çok aile develeri satıp eşyaları traktör ya da kamyonla taşıyor. Konya - Hadim'deki Ağaçaççı Yaylası'nda konaklayan Veli Gök ailesi, satmamak için direnenlerden. Göçebeliliği sürdüren yaklaşık iki yüz Sarıkeçili ailesinden develerini satmayan sadece beş aile var.

çok yalındı: Yer ve gökle bir olmak. Çoban, keçileriyle birlikte yürürken duyu ve sezgilerinin kapılarını ardına kadar açarak doğanın içinde ne varsa ama ne varsa her şeyi buyur eder. Kapının içinden gelen sesler, renkler, kokular, anlatılar saliseler içinde birleşerek çobanın ayak bastığı her yer hakkında muhakeme yapmasını sağlar. İşte bu nedenle yürüyen çoban, hareket eden insan olmaktan daha çok kendi yatağında çınlayarak akan dereye benzer. İlişki kurduğu her şeyi okur ve onlardan anlam çıkarır; hem de çoğu zaman tek sözcük bile kullanmadan.

İÇİMİZDEKİ GÖÇEBE

Zaman ve mekân insan zihninde birleştiğinde ve ortaya çıktığında çok önemli bir şey olur. Hareket başlar. Bu, yerleşik düzenin araçlarıyla denetlenemeyen, frenlenemeyen, döngüsel bir harekettir. Binlerce yıldır düzenlenen ve belli merkezi doğrularla yönetilen toplumlarda bile böyle hareketler kendisini zaman zaman gösterir ve koşullar ne olursa olsun durdurulamaz. İşte bu içimizdeki gizli göçebenin yeniden yollara koyulduğu andır. İnsanın bu hali ne pahasına olursa olsun korunmalıdır. Çünkü yerleşik bile olsak yaşam biz aktıkça sürer. Dünya biz savruldukça döner.

Göçebe ruh şöyle düşünür: Bütün kötülüklerin merhemi, insanın zaman ve mekânın zindanından kurtularak an içinde özgürleşmesidir. Bu nedenle önüne çıkan engellere hiç aldanmadan, dağlardan denizlere ve denizlerden bir kere daha dağlara savrılmaya devam eder. Yerleşik düzenin renkli tuzaklarına aldanmaz ve kendisine şunu söyler: "Gittiğin yolda engeller yoksa bil ki yanlış yoldasın..."

Bir zamanlar Anadolu'nun en ıssız dağlarında insanın başka bir halini tanıdım. Göç ettikçe kendini ve yeryüzünü temizleyen. Nehirler gibi. Onları hiç unutmadım, unutamam. Göçebe, insanın nehir hali... Öyleyse sakın durma, savur kendini.

Hayat; dağlarda dere, içimizde göçebe... 2

